

Research synthesis of the components of the Agile Model for Higher Education curriculum
Maryam Salari¹, Hossain Momenimahmouei², Ahmad Akbari³, Mehdi Zirak⁴

¹ Phd student of Curriculum Studies, Islamic Azad University, Torbat Heydariyeh branch, Torbat Heydariyeh, Iran

² Associate Professor of Curriculum Studies, Islamic Azad University, Torbat Heydariyeh Branch, Torbat Heydariyeh, Iran

³ Assistant Professor of Educational Sciences, Islamic Azad University, Mashhad branch, Mashhad, Iran

⁴ Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Torbat Heydariyeh Branch, Islamic Azad University, Torbat Heydariyeh, Iran

Abstract

The present study was conducted with the aim of identifying the components of streamlining higher education curricula. The approach of the present study is qualitative and its method is synthesis research. The scope of the study was all articles and scientific resources in the field of streamlining curricula in higher education. The research sample included 46 scientific works in this field. This number was selected based on thematic monitoring, theoretical saturation of data and purposefully. The research data were collected from qualitative analysis of the documents studied. The components of the streamlining model of higher education curricula have 11 components, which include: developing a curriculum based on the needs of stakeholders, achieving educational justice, reviewing content, science and technology, streamlining the curriculum based on future jobs, social justice, developing participation and sustainable development. The results of this analysis and then their combination identified a conceptual framework in this area through aligned programs, the importance of the role of human resources (students) adaptation, attention to the role of the university, and attention to the framework of social expectations and students' needs and its impact on their persistence and academic success in the country's educational system, reforming university functions, and the emergence of social justice and participatory development planning in university educational programs.

Keywords: Curriculum review, Higher education curriculum, Curriculum agility

سنتز پژوهی مؤلفه‌های الگوی چابک سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی

مریم سالاری^۱، حسین مؤمنی مهموئی^۲، احمد اکبری^۳، مهدی زیرک^۴

^۱ دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، واحد تربت

حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران

^۲ دانشیار مطالعات برنامه‌ریزی درسی، گروه علوم تربیتی، واحد تربت

حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت حیدریه، ایران

^۳ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی،

مشهد، ایران

^۴ استادیار گروه علوم تربیتی، واحد تربت حیدریه، دانشگاه آزاد

اسلامی، تربت حیدریه، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر باهدف شناسایی مؤلفه‌های چابک‌سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی صورت گرفته است. رویکرد پژوهش حاضر کیفی و روش آن سنتز پژوهی است. حوزه پژوهش کلیه مقالات و منابع علمی در زمینه چابک سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی بود. نمونه پژوهش شامل ۴۶ اثر علمی در این زمینه بود. که این تعداد بر اساس پایش موضوعی، اشباع نظری داده‌ها و به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. داده‌های پژوهش از تحلیل کیفی اسناد مورد مطالعه، گردآوری شده‌اند. مؤلفه‌های الگوی چابک سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی دارای ۱۱ مؤلفه است که شامل: تدوین برنامه درسی بر اساس نیاز ذینفعان، دستیابی به عدالت آموزشی، بازنگری محتوا، علم و فناوری، کیفی سازی برنامه درسی بر اساس شغل آینده، عدالت اجتماعی، توسعه مشارکت و توسعه پایدار است. نتایج این تحلیل و سپس ترکیب آن‌ها، چارچوب مفهومی را در این حوزه از طریق برنامه‌های هم‌راستا، اهمیت بر نقش تأثیر سازگاری منابع انسانی (دانشجویان)، توجه به نقش آفرینی دانشگاه و توجه به چارچوب انتظارات اجتماعی و نیازهای دانشجویان و تأثیر آن بر ماندگاری و موفقیت تحصیلی آنان در نظام آموزشی کشور، اصلاح کارکردهای دانشگاه و اینکه عدالت اجتماعی و برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی در برنامه‌های آموزشی دانشگاه بروز و ظهور دارد مورد شناسایی قرار گرفت.

کلید واژه‌ها: بازنگری برنامه درسی، برنامه درسی آموزش عالی،

چابکی برنامه درسی

مقدمه

برنامه درسی بیانگر هدف‌ها، آرمان‌های تربیتی و نیز منعکس‌کننده ارزش‌ها و اعتقادات فرهنگی یک کشور است (Momeni Mahmoudi, 2009). بر این اساس، برنامه‌ریزی درسی یک امر خطیر در طراحی نظام کلان آموزشی است، چراکه باید فلسفه حاکم بر جامعه، یادگیری فراگیران و دانش تخصصی روز که بر اساس این مقوله‌ها هدف‌های بنیادی و کلی نظام برنامه درسی ترسیم می‌شود را در نظر بگیرد (Mehromhammad, 2009). بنابراین می‌توان گفت برنامه درسی در آموزش عالی نقش مهمی در انتقال مهارت‌های کلیدی به دانشجویان ایفاء می‌کند. از این رو تعمق، تحلیل و ارزیابی آن می‌تواند بر مطلوبیت انجام چنین رسالتی اثرگذار باشد. امروزه دانشگاه‌ها در ایران و سایر نقاط جهان با مسائل و مشکلات متعددی روبه‌رو هستند. انتظارات دانشجویان از دانشگاه و آموزش عالی رو به افزایش است و دانشگاه‌ها توان پاسخ به این انتظارات را ندارند. عدم توانایی دانشگاه‌ها در تحقق انتظارات جامعه مسئله دیگر پیش روی آن‌ها است (Brajkovic & Nico, 2019). مرزهای سنتی در حال فروپاشی و حوزه‌های میان‌رشته‌ای در حال افزایش است. مواردی از این قبیل، انتظارات جدیدی را از دانشگاهیان در مقام نظریه‌پردازان، جریان‌سازان، جهان‌سازان و شتاب‌دهندگان علوم و برنامه‌های جدید به وجود آورده است. نباید بیش از این به دانشگاه‌ها فقط به‌عنوان مکانی برای به‌نقد کشیدن و بررسی آراء و افکار نگریست، بلکه عملاً دانشگاه‌ها باید محل تولید فارغ‌التحصیلان ماهر باشند (Morona, 2021). برای نیل به این هدف، بهینه‌سازی ساختاری و سامانمند برنامه‌های درسی آموزش عالی امری اجتناب‌ناپذیر است و برای تحقق این امر اصلاحات برنامه‌های درسی یکی از اولویت‌هایی است که باید مدنظر قرار بگیرد و به تعبیری، آن چابکی و چالاکی را داشته باشند. معنی لغوی «چابک»، «سریع، چالاک و فعال» است. گلدمن و همکارانش چابکی را پاسخ‌پیش‌کنشی به تغییرات تعریف می‌کنند. در این معنا علاوه بر

آمادگی برای تغییر، پیش‌بینی آن و حرکت پیش از وقوع علت نیز از لوازم چابکی در نظر گرفته شده است. یانگ و لی (Yang & Liu, 2012) معتقدند چابکی یک مفهوم پیچیده و چندبعدی است که شامل توانایی احساس تغییرات محیطی و پاسخگویی سریع به تغییرات غیرقابل‌پیش‌بینی هست. بنابراین، برنامه‌های ما باید برای متربیلان معنی‌دار باشد و نباید این تصور برای آنان ایجاد شود که آنچه می‌آموزند، مطابق با نیازها، علائق و خواسته‌هایشان نیست. به نظر می‌رسد، یکی از راه‌هایی که می‌توان از طریق آن به توسعه امیدوار بود برنامه‌های آموزشی صحیح و اصولی منابع و به‌ویژه منابع انسانی هر کشور و استفاده بهینه از آن است، با عنایت به این حقیقت می‌توان گفت دانشگاه‌های چابک با برنامه‌های درسی چابک و حال‌گرا در توسعه این امر نقش بسزایی دارند. برنامه‌های درسی حال‌گرا یا آینده‌گرا هستند که در بحث چابکی و چالاکی، بر حال‌گرایی تأکید می‌شود. چابکی و چالاکی برنامه‌های درسی در مقابل سنگینی، لختی، سختی و مقاومت و مقابله مطرح است و از طرفی نمی‌بایست بی‌مبالات، بی‌محابا، بی‌وضعیت، مطلق و سیاست زده عمل کرد. متأسفانه در حال حاضر در برنامه درسی کفه‌ی ثبات بسیار سنگین‌تر از کفه‌ی تغییر است و این تعادل و توازن باید از نو تعریف شود. بنابراین اعمال چابکی و چالاکی، با توجه به جنبه‌های ایجابی و سلبی آن، کار ساده‌ای نیست و در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها به هوشمندی و هنرمندی نیاز دارد. اگر برنامه‌ی درسی دارای چابکی و چالاکی نباشد، از کیفیت قابل قبولی برخوردار نیست. چابکی برای نظام آموزش عالی این پیام را دارد که دوران مدیریت از طریق اهداف سلسله‌مراتبی و یا از طریق منطبق از پیش تعیین‌شده و کنترل‌های دقیق به سر آمده است. گرایش فزاینده دانشگاه‌ها به طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی مناسب، از پیامدهای نظام‌های آموزشی کارآمد است. هدف‌گیری دانشگاه‌ها به سمت تولید دانش بیشتر و جذب سهم بیشتری از بازارهای وسیع به‌دست‌آمده متناسب با نیاز صنعت سبب تأکید فزاینده بر برنامه‌های

آموزش و عدم تناسب آن‌ها با نیازهای دانشجوی و جامعه با چالش‌های زیادی خواهد بود (Diba et Al, 2019). اعمال چابکی و چالاکی، با توجه به جنبه‌های ایجابی و سلبی آن، در تصمیم‌گیری‌ها و سیایت گذاری‌ها به هوشمندی و هنرمندی نیاز دارد. چابکی برنامه درسی چارچوبی برای ایجاد تغییرات لازم در عملیات است تا بتوان به‌طور مسئولانه و سریع نسبت به تغییرات و انتظارات عمل کرد. این اثر هفت اصل را برای چابکی برنامه درسی ارائه می‌کند که از یک سری جلسات در کنفرانس‌های بین‌المللی و جلسات شبکه پدید آمده‌اند. این هفت اصل در حال حاضر عبارت‌اند از: مشارکت ذی‌نفعان، سازمان‌دهی و حکمرانی، تصمیم‌گیری، طراحی برنامه و دوره، نوآوری آموزش، و آموزش و تعلیم. در چشم‌انداز آموزش، تعیین ساختار بهینه نظام برنامه‌ریزی درسی و انتخاب و سازمان‌دهی محتوا، از جمله دل‌مشغولی‌های سیاست‌گذاران نظام‌های آموزشی بوده است (Ghorbani et Al, 2023). امروزه، دانشگاه‌ها در ایران و سایر نقاط جهان با مسائل و مشکلات گسترده‌ای روبرو هستند. نمونه‌ای از این مشکلات ضعف برنامه‌های درسی در تحقق انتظارات جامعه از دانشگاه‌ها است. از سوی دیگر با توجه به قدرت دیجیتال و گسترش اطلاعات، آموزش عالی دچار یک انقلاب شده است و تولید دانش در عصر اطلاعات یک فعالیت با کمک فناوری است، محیط دانشگاهی، کتابخانه‌ها، مقالات، مجلات، دانشجویان عصر سنتی، جوابگوی فناوری امروز نیست (Nooruzzadeh, et Al, 2015). برای پاسخگویی به این تغییرات و تغییرات دیگری که هنوز ندیده‌ایم - نیاز به ساختارهای انعطاف‌پذیر و چابکی برای یادگیری در آموزش عالی وجود دارد. یک برنامه درسی چابک با داشتن ظرفیت تنظیم ساختارها، نتایج یادگیری و فعالیت‌های یادگیری در پاسخگویی و سازگاری با تغییرات جامعه و صنعت، و با تغییر ویژگی‌ها و نیازهای دانشجویان همراه است (Zongyi et Al, 2022). فرایند چابکی در برنامه درسی دانشگاه‌های گوناگون دارای تشابهات و

آموزشی شده است. صاحب‌نظران اعتقاد دارند، چابکی اساس پارادایم جدیدی است که قدرت گذر و بهینه‌سازی شرایط موجود سازمان‌های کلاس جهانی را دارد و دانشگاه‌ها باید به سمت استفاده از مؤلفه‌های چابکی و تأثیراتی که به‌عنوان رهیافتی نوآورانه در مدیریت دانشگاه‌هاست، حرکت کنند (Abbaspour et Al, 2019 & Farsijani, 2012)؛ بنابراین نظام آموزش عالی و دانشگاه‌ها به فرم‌هایی از چابکی نیاز دارند. در غیر این صورت پدیده‌ای تحت عنوان (روبه‌زوال رفتن برنامه درسی) اتفاق می‌افتد و به عبارت روشن‌تر پدیده نابهنگام یا برنامه درسی منسوخ (زائد)^۱ همان کهنگی و عدم ارتباط دروس و محتوای برنامه درسی دانشگاه‌ها با نیازها و تحولات اجتماعی جلوه‌گر می‌شود. کهنگی برنامه‌های درسی و عدم نوسازی و بهسازی آن‌ها به‌تدریج اثربخشی دوره‌ها و رشته‌های دانشگاهی را در حاله‌ای از ابهام قرار می‌دهد. غیر اثربخش بودن آموزش‌ها یا برنامه‌های درسی نامطلوب، زمینه پرورش افراد با صلاحیت‌های پایین را فراهم می‌آورد. در این میان ارتقاء و کیفیت‌بخشی به برنامه‌های درسی موجود بسیار حائز اهمیت است.

روشن است که برنامه‌های درسی به‌روز نشده، تبعات سنگینی برای کلیت جامعه به همراه خواهد داشت. جامعه امروزی به‌شدت تحت تأثیر مسائل مختلف از جمله پدیده جهانی‌شدن است. بخش‌های زیادی از برنامه درسی که تا دیروز به‌هیچ‌وجه زائد تصور نمی‌شد، خودبه‌خود ارزش و اعتبار خود را از دست داده و زائد می‌شود.

در طراحی برنامه درسی چابک، پس از تشخیص نیازها و تعیین اهداف آموزشی لازم است به سازمان‌دهی آن برای ارتقای کیفیت آموزشی و ایجاد تناسب بین نگرش، دانش و مهارت دانش‌آموختگان با آخرین دستاوردهای علم و نیاز بازار کار توجه شود. دانشگاه با توجه به داشتن توانایی بالقوه باید محتوای برنامه درسی خود را بر اساس اصول یادگیری مادام‌العمر بازنگری کند در غیر این صورت بر اثر عواملی مانند کاهش کیفیت

دهند (Rouvrais et Al, 2024).

با چابک سازی برنامه درسی در آموزش عالی عرصه‌های دانش برای تلقین چابکی یادگیری و کسب مهارت‌های مرتبط با صنعت برای کار ساخته می‌شوند. ایجاد فارغ‌التحصیلانی باقابلیت‌های پیشرفته حل مسئله که درزمینه‌های پیچیده و مبهم کار می‌کنند برای آکادمی ضروری است. چابکی برنامه درسی چارچوبی برای ایجاد تغییرات لازم در عملیاتی کردن برنامه‌های درسی است تا بتوان به‌طور مسئولانه و سریع نسبت به تغییرات و انتظارات عمل کرد. از آنجایی که ایجاد چابکی دانشگاهی مستلزم طراحی عواملی است که می‌بایست در برنامه‌ریزی آموزشی و درسی دانشگاهی موردبررسی قرار گیرد، نظر به مجهول بودن مؤلفه‌های برنامه‌های آموزشی در ایجاد برنامه درسی چابک در دانشگاه، ضرورت طراحی و اعتبار یابی الگوی چابک سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی مطرح می‌شود. از سویی بررسی پیشینه پژوهشی موجود نشان می‌دهد در زمینه مؤلفه‌های چابک‌سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی، پژوهش‌های مختلف مؤلفه‌های مختلفی به صورت پراکنده بیان داشته‌اند و پژوهشی به جمع‌بندی و تلخیص یافته‌های پژوهشی مختلف نپرداخته است از این رو در این پژوهش بر آن شدیم تا به تلفیق یافته‌های پژوهش‌ها و منابع علمی مختلف در زمینه چابک‌سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی بپردازیم. از این رو سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که:

شاخص‌ها و مؤلفه‌های الگوی چابک سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی با توجه به پیشینه پژوهشی چیست؟

روش

پژوهش حاضر با توجه به رویکردهای اتخاذشده روش کیفی، از نوع سنتز پژوهی است. سنتز پژوهی که در برخی موارد معادل فراتحلیل کیفی نیز به کار می‌رود، شامل ترکیب ویژگی‌ها و عوامل خاص ادبیات تحقیق است. سنتز پژوهی سعی دارد تحقیقاتی را که پوشش

تفاوت‌هایی از لحاظ سطوح بازنگری، فرایند انجام کار و ترکیب اعضا است. نتایج حکایت از آن داشت که برخی دانشگاه‌ها دارای جنبه‌های بدیع در بازنگری برنامه‌های درسی خود بودند. از جمله این جنبه‌ها می‌توان به توجه به آموزش حرفه‌ای و شخصی دانشجویان و توجه به حضور دانشجویان، کارشناسان و متخصصان خارج از دانشگاه در کمیته بازنگری کشور استرالیا اشاره کرد (Griffiths, 2022). در ایران امروزه مشکلاتی در مورد عدم سازگاری برنامه‌های درسی با تقاضای بازار کار و موفق نبودن برنامه‌های درسی در کمک به دانشجویان برای کسب اطلاعات و مهارت‌های لازم جهت ایفای نقش مؤثر در دنیای کار متحول امروزی مشاهده می‌شود (Alipour, 2022). ورود به عرصه جدید برنامه درسی در ایران اولین بار توسط دکتر کورش فتحی و اجارگاه (Fathi Vajargah, 2021) در کتاب "جنبش نو بسط‌سازی در مطالعات برنامه درسی جهت‌گیری نظری و دستاوردهای عملی" با عنوان نویسنده‌سازی برنامه درسی مطرح شد و مفهوم یا ایده "نویسنده‌سازی یا چند بسط‌سازی" را به معنای تکثرگرایی در بسط‌های برنامه درسی و کشف و خلق زیست‌بوم‌های جدید برای رشته مطالعات برنامه درسی معنا نمود. نظام آموزش عالی و دانشگاه‌ها برای ظهور و نمایش انطباق الزامات و نیازهای جدید به فرم‌هایی از چابکی نیاز دارند.

برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی، طرح و نقشه‌ای علمی است که هدف آن رشد و پرورش علمی دانشجویان است. به‌عنوان یکی از ویژگی‌های مهم برنامه درسی آموزش عالی می‌توان گفت قبل از قضاوت و تصمیم‌گیری نسبت به برنامه درسی موجود، ابتدا باید جریان‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، جمعیتی و فرهنگی در آموزش عالی و همچنین عناصر آن به‌طور سیستماتیک شناسایی شود تا از نوع و میزان تأثیر مسائل و چالش‌های ایجادشده ناشی از هر یک از آن‌ها در اجزای مربوطه آگاهی یافت. علاوه بر آن طراحان برنامه‌های درسی بایستی نه‌تنها خط‌مشی داخلی سازمان‌ها بلکه واقعیت جهانی و شرایط کنونی را نیز مدنظر قرار

برنامه درسی چابک با داشتن ظرفیت تغییر ساختارها، نتایج یادگیری و فعالیت‌های یادگیری به‌موقع، پاسخگو و سازگار با تغییرات در جامعه و تجارت و همچنین تغییرات در نیازها و ویژگی‌های دانشجویان است. امروزه چابکی برنامه درسی اهمیت فزاینده‌ای پیدا کرده است تا بتواند به نیازها، تحولات و چالش‌های محیطی، فناوری، اجتماعی و آموزشی پاسخ دهد. از این رو لزوم چابکی در دانشگاه‌ها، مؤسسات آموزشی و در دنیای امروزی؛ یک مزیت حیاتی و رقابتی برای دانشگاه‌ها به شمار می‌آید (Abbaspour et Al, 2012). بررسی پیشینه پژوهشی موجود نشان می‌دهد در زمینه مؤلفه‌های چابک‌سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی، پژوهش‌های مختلف مؤلفه‌های مختلفی به صورت پراکنده بیان داشته‌اند و پژوهشی به جمع‌بندی و تلخیص یافته‌های پژوهشی مختلف نپرداخته است از این رو در این پژوهش بر آن شدیم تا به تلفیق یافته‌های پژوهش‌ها و منابع علمی مختلف در زمینه چابک‌سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی بپردازیم.

۲- اجرای پژوهش به‌منظور بازیابی اطلاعات

این مرحله بر اساس نیاز اصلی پژوهش با جست‌وجوی کلیدواژه‌های برنامه درسی، دوباره‌نویسی متن برنامه درسی، تدوین و تولید برنامه درسی در آموزش عالی، الگو و اهمیت آن، چابکی برنامه درسی در پایگاه‌های اطلاعاتی مگیران، نورمگز، اس آی دی و گوگل و پرتال جامع علوم انسانی، مقالات علمی پژوهشی شناسایی شد. سپس با توجه به هدف تحقیق منابع مرتبط حفظ و منابع غیر مرتبط حذف شد.

۳- گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات

در این مرحله به داوری در خصوص تعیین مطالعات مرتبط با نیاز چالاک کردن برنامه درسی در آموزش عالی پرداخته می‌شود. این موارد شامل معیارهای ورودی زیر می‌باشد:

۱- مقالات و پژوهش‌های چاپ‌شده در حوزه برنامه

می‌دهد، تحلیل و تعارضات موجود در ادبیات آن را حل کند و موضوعات اصلی را برای تحقیقات آینده مشخص کند. بدین منظور به بررسی پیشینه پژوهشی داخلی و خارجی پرداخته شده است. برای بررسی پیشینه پژوهش و جمع‌آوری داده‌های متناسب باهدف پژوهش از فهرست تدوین‌شده استفاده شد. بدین منظور در منابع موجود، همچون پایان‌نامه‌ها، کتابخانه‌های الکترونیکی، طرح‌های پژوهشی و مقالات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی همچون scopus، Magiran، Eric Science، Direct جست‌وجو انجام شد. جهت تحلیل یافته از الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس استفاده شده که این مراحل در ادامه، قابل مشاهده است:

۱- شناسایی نیاز، اجرای جست‌وجوی مقدماتی، شفاف‌سازی نیاز

۲- اجرای پژوهش به‌منظور بازیابی مطالعات

۳- گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات

۴- چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

۵- پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس

۶- ارائه نتایج

حال با توجه به مراحل بالا، به تشریح اقدامات انجام‌شده در هر یک از مراحل پرداخته می‌شود:

۱- شناسایی نیاز، اجرای جست‌وجوی مقدماتی، شفاف‌سازی نیاز

موفقیت نظام‌های آموزش عالی به باور بسیاری از صاحب‌نظران، داشتن برنامه‌ای برای تغییر و نوآوری و حرکت روبه‌جلو ضروری است. آینده از آن کشورهایی خواهد بود که بتوانند چنین ظرفیت‌هایی را در نظام آموزش عالی ایجاد کنند. یکی از مهم‌ترین ارکان نظام‌های آموزش عالی برای ایجاد چنین ظرفیت‌هایی، حوزه برنامه درسی به‌عنوان قلب نظام آموزش عالی خواهد بود که می‌تواند به‌خوبی نظام‌های آموزشی را با این تغییرات و نوآوری‌های روزافزون همراه سازد. یک

مقاله موردبررسی قرار گرفت. معیار ورود پژوهش‌های انجام‌شده به این مطالعه، مناسب بودن عنوان پژوهش با اهداف پژوهش حاضر بود.

مراحل گزینش، پالایش و سازمان‌دهی مطالعات

- ۱- مقاله‌های مرتبط با کلیدواژه‌های تحقیق $N=98$
 - ۲- چکیده مقالات مورد بررسی $N=76$
 - ۳- مقالات مرتبط با متن کامل $N=60$
 - ۴- کل مقالات نهایی $N=46$
 - ۵- حذف مقالات نامرتب پس از بررسی عناوین $N=22$
 - ۶- حذف مقالات نامرتب پس از چکیده مقالات $N=16$
 - ۷- حذف مقالات نامرتب پس از متن کامل $N=14$
- این بخش متناسب با الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس به بررسی دیدگاه‌های مختلف در خصوص اهمیت چابک سازی برنامه درسی پرداخته و بر همین اصل، در این پژوهش کلیه راهکارها و گاهی نقدها کنار هم گزارش شد. همان‌طور که بیان شد، برای تحلیل نهایی در این پژوهش از یافته‌های مقالات علمی - پژوهی در دهه اخیر استفاده شده است. جدول ۱ تحلیل و بررسی مقالات داخلی و خارجی در ارتباط با چالاکی برنامه درسی در آموزش عالی را نشان می‌دهد. بر این اساس ابتدا عنوان نویسنده / نویسندگان مقاله، عنوان مقاله یا پژوهش و درنهایت کدهای مستخرج شده ذکر شده است.

درسی در آموزش عالی.

۲- از آنجایی که روش سنتز پژوهی با داده‌های کیفی سروکار دارد لذا از مقالات و پژوهش‌هایی که با روش کیفی به بررسی نیاز به نوآوری، تدوین و چابک سازی برنامه درسی در آموزش عالی پرداخته است، مورد استفاده قرار می‌گیرند.

با توجه به جستجوی‌های انجام‌شده ۹۸ مقاله در راستای ملاک‌های ورود برای این پژوهش یافت شد. تعدادی که مناسب تحلیل نبودند از فرایند تحلیل خارج شدند. دلایل خروج این مقالات از فرایند تحلیل شامل موارد زیر می‌باشد:

۱- عدم ارائه گزارش و اطلاعات کافی در زمینه اهداف تحقیق

۲- یکسان بودن عناوین و اهداف یکسان

۳- پژوهش‌های فاقد الگوی روش‌شناختی

بر این اساس روند بررسی مقالات به ترتیب به این شرح است.

کلیدواژگان مورد استفاده برای جستجو شامل چابکی برنامه درسی، بازنگری برنامه درسی در آموزش عالی است. کل مقالات مرتبط با کلیدواژه ۹۸ مورد، حذف مقالات نامرتب پس از بررسی عناوین ۲۲ مورد، چکیده مقالات مورد بررسی ۷۶ مورد، حذف مقالات نامرتب پس از بررسی چکیده ۱۶ مورد، مقالات مرتبط با متن کامل ۶۰ مورد، حذف مقالات نامرتب پس از بررسی متن کامل ۱۴ مورد، بنابراین در این پژوهش ۴۶

جدول ۱. ویژگی‌های اولیه تحقیقات مورد بررسی

عنوان مجله The title of the magazine	سال Year	عنوان Titl of the research	نویسندگان Writers	کد Code
پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی	۲۰۰۶	وضعیت سهم مشارکت دانشگاه‌ها در بازنگری برنامه‌های درسی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی	Nooruzzadeh etal	۱
راهبردهای آموزش	۲۰۰۸	الگوهای برنامه درسی دانشگاهی	Khaghani Zadeh, M., Fathi Vajargah	۲
رشد مدیریت در مدرسه	۲۰۰۹	لوازم چالاکی و چابکی برنامه درسی	Mehrmohammadi	۳
فصلنامه پژوهشی بازرگانی	۲۰۰۹	بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر زنجیره تأمین چابک (PSCM) و طراحی مدل مفهومی مدیریت زنجیره تأمین چابک	Toloui et Al	۴

سنتز پژوهی مؤلفه‌های الگوی چابک سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی / ۱۲۷

نشریه مطالعات برنامه درسی	۲۰۰۹	نظریه جهانی شدن آموزش و پرورش از دیدگاه چنگ	Aghazade & Osare	۵
مجله راهبردهای آموزش	۲۰۰۹	به سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی، گامی در جهت پرورش دانش‌آموختگان خلاق	Momeni Mahmoudi	۶
مجله راهبردهای آموزش	۲۰۰۹	ارزشیابی برنامه درسی در آموزش عالی	Momeni Mahmoudi	۷
فصلنامه راهبردهای آموزشی	۲۰۱۱	نقش آموزش عالی در یادگیری مادام‌العمر	Mohammadi Mehr et Al	۸
مطالعات آموزشی در ژاپن: سالنامه بین‌المللی	۲۰۱۱	مفهوم‌پردازی الگوهای برنامه‌ریزی درسی دستاوردها (تجربیات و آموزش عالی)	Diba Vajari et Al	۹
رساله دکتری	۲۰۱۱	تبیین، طراحی الگو و اعتبارسنجی برنامه درسی راهبردی آموزش عالی	Bazargan	۱۰
پژوهش مطالعات مدیریت	۲۰۱۲	طراحی الگوی مطلوب دستیابی به چابکی سازمانی در دانشگاه‌ها	Abbaspour et Al	۱۱
رویکردهای نوین آموزشی	۲۰۱۴	چالش‌های آموزش عالی در تدوین محتوای برنامه درسی با رویکرد جامعه یادگیری	Karimi & Sharif	۱۲
فصلنامه پژوهش در برنامه درسی	۲۰۱۵	«شما باید بدانید» چالش‌های تدریس در دانشگاه چیست؟	Shah Talabi	۱۳
دو فصلنامه نوآوری و ارزش آفرینی	۲۰۱۵	الگویی برای پیاده‌سازی نوآوری در برنامه درسی نظام آموزش عالی	Khosravi & Arman	۱۴
کنفرانس بین‌المللی مدیریت اقتصاد	۲۰۱۵	بررسی ابعاد برنامه درسی	Hosseinpour	۱۵
پژوهش‌های برنامه درسی	۲۰۱۶	تدوین چارچوب ارزشیابی برنامه‌های درسی آموزش عالی بر اساس رویکرد راهبردی	Turkzadeh et Al	۱۶
راهبردهای آموزش در علوم پزشکی	۲۰۱۶	طراحی و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش کیفیت دانشگاه‌های کشور	Mojtabazadeh et Al	۱۷
مطالعات برنامه درسی ایران	۲۰۱۶	دلالت‌های تربیتی مفهوم محتوای قدرتمند برای برنامه درسی	Qeshlaghi	۱۸
نشریه پژوهش در برنامه ریزی درسی	۲۰۱۶	ویژگی‌های برنامه‌های درسی در عصر جهانی‌شدن و بین‌المللی کردن برنامه درسی	Mansoori	۱۹
کنفرانس پژوهش‌های نوین ایران و علوم تربیتی	۲۰۱۷	نقش محتوای برنامه درسی در بهبود کیفیت آموزشی در دانشگاه‌ها	Ghasemzadeh Alishahi	۲۰
مجله بین‌المللی و بین‌رشته‌ای در زمینه هوش مصنوعی	۲۰۱۷	معنای دانش‌بنیان	Scroochi	۲۱
پژوهش و برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی	۲۰۱۷	تبیین پیامدهای ارتقای فرهنگ برنامه‌ریزی درسی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران	Mohsenpour	۲۲
کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق علوم تربیتی	۲۰۱۷	الگوهای برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی	Shahbazi, & Kalantari	۲۳
پژوهش در برنامه‌ریزی درسی	۲۰۱۷	بررسی تطبیقی فرایند بازنگری برنامه‌های درسی دانشگاه‌های ایران و سایر کشورها	Rahmanpour & Nasr Esfahani	۲۴
ماهنامه آموزشی، تحلیل و	۲۰۱۷	دیدگاه‌ها، برنامه‌ها و چشم‌انداز تغییرات و تحولات کیفی	Toorani	۲۵

اطلاع‌رسانی معلم				
همایش بین‌المللی ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی	۲۰۱۷	ارزیابی کیفیت در نظام دانشگاهی	Molanazari	۲۶
کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم تربیتی	۲۰۱۷	برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی چالش‌ها و راه‌حل‌ها	Behraman	۲۷
دانشنامه ایرانی برنامه درسی	۲۰۱۸	مفهوم شناسی برنامه درسی آموزش عالی	Yadgarzadeh	۲۸
دانشگاه کلگری واحد توسعه آموزشی	۲۰۱۸	مرور برنامه درسی	Patty Dejour et Al	۲۹
ناویتاس	۲۰۱۹	قوانین بین‌المللی برای رهبران آموزش عالی	Brajkovic & Nico	۳۰
مطالعات آموزشی در ژاپن: سالنامه بین‌المللی	۲۰۱۹	بین‌المللی کردن آموزش عالی: روندهای جهانی و چالش‌های ژاپن	Ota	۳۱
دو فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی	۲۰۱۹	عوامل مؤثر در چابک سازی برنامه‌های آموزشی دانشگاهی با رویکرد مبتنی بر نظریه داده بنیاد	Khavari et Al	۳۲
پژوهش و برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی	۲۰۱۹	طراحی و اعتبار یابی الگوی برنامه درسی برای نظام آموزش عالی ایران	Hosseini Lorgani & Mojtabizadeh	۳۳
پروژه: دانش و کیفیت در بین موضوعات مدرسه و آموزش معلمان	۲۰۱۹	برنامه درسی با محتوای قدرتمند، تحولات موردنیاز مطالعات تجربی در مورد موضوعات درسی	Griekke	۳۴
دانشگاه ژوهانسبورگ،	۲۰۱۹	یک مدل آموزشی برای ترویج چابکی یادگیری در دانشگاه	Azonia	۳۵
دانشنامه ایرانی برنامه درسی	۲۰۱۹	الگوها و مراحل تدوین و تولید برنامه درسی در آموزش عالی	Yadgarzadeh	۳۶
دانشنامه ایرانی برنامه درسی	۲۰۱۹	برنامه درسی بی‌حاصل	Hosseini Lorgani	۳۷
مطالعات برنامه درسی در آموزش عالی	۲۰۱۹	واکاوی راهبردهای مؤثر بر تغییر برنامه‌های درسی در دانشگاه‌ها	Saadat Talab	۳۸
مطالعات برنامه درسی آموزش عالی	۲۰۱۹	مروری بر مدل‌های گوناگون طراحی و تدوین برنامه درسی دانشگاهی در آموزش عالی	Hosseini Lorgani & Yadgarzadeh	۳۹
کنفرانس آموزش جهانی	۲۰۱۹	آموزش عالی و آموزش و تربیت مدرس	Wai Chan	۴۰
علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز	۲۰۲۱	طراحی الگوی مفهومی دانشگاه نسل سوم در نظام آموزش عالی از دور	Meshki Hassan Abad	۴۱
دانشنامه ایرانی برنامه درسی	۲۰۲۱	عبور از مرزهای برنامه درسی	Miko	۴۲
همایش آموزش فناوری اطلاعات	۲۰۲۱	یک منبع آموزشی باز برای دوره مهندسی چابک	Abernethy & Trio	۴۳
مجله مطالعات برنامه درسی	۲۰۲۲	دانش قدرتمند، پتانسیل آموزشی و برنامه درسی غنی از دانش:	Deng	۴۴
کتاب الکترونیکی	۲۰۲۲	به‌سوی چارچوبی نظری برای درک عدالت اجتماعی در آموزش	Griffiths	۴۵
نشریه نوآوری‌های آموزشی	۲۰۲۲	تهدیدها و فرصت‌های بین‌المللی شدن و بومی‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزشی ایران در دو دهه اخیر	Alipour & Abbasi	۴۶

فرآیند سنتز پژوهی استخراج مؤلفه و شاخص‌ها صورت گرفته، به این شکل که ابتدا مؤلفه‌ها از طریق فرآیند کدگذاری باز شناسایی و سپس شاخص‌های هر یک از مؤلفه‌ها توسط فرآیند کدگذاری باز استخراج می‌شود که کلیه داده‌های حاصل در بخش یافته‌ها گزارش می‌شود و سپس در فرآورده سنتز پژوهی، از آنجا که هدف سنتز پژوهی ترکیب کلیه یافته‌های علمی در یک موضوع خاص و رسیدن به یک انسجام واحد است، در بخش نتایج ترکیب با مرور مجدد داده‌های اولیه و کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی باهم ترکیب شده و به صورت یک کل جدید و انسجام‌یافته ارائه می‌شود.

یافته‌ها

در این بخش متناسب با الگوی شش مرحله‌ای سنتز پژوهی روبرتس (Morona et Al, 2021) به بررسی نیاز چالاکتی برنامه درسی در آموزش عالی و بررسی شاخص‌ها و مؤلفه‌های آن پرداخته می‌شود، در واقع باید به این اصل توجه شود که کلیه عناصر نظام‌های آموزشی در تعامل باهم عمل می‌کنند و بنابراین برای چابک کردن برنامه درسی باید کلیه شاخص‌ها را در کنار هم دید.

۴- تعیین چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل

این مرحله، چارچوبی پیونددهنده است که اطلاعات به دست آمده در پیرامون آن ترکیب می‌شود. از این رو چارچوب ادراکی شکل گرفته در این پژوهش حول دو مفهوم اصلی است:

۱- مؤلفه‌های چابک سازی برنامه درسی

۲- شاخص‌های چابک سازی برنامه درسی

۵- پردازش، ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس

با توجه به یافته‌های حاصل از تحقیقات مرتبط باهدف پژوهش، ابتدا کلیه مؤلفه‌ها از طریق فرآیند کدگذاری باز استخراج و سپس بر اساس فرآیند کدگذاری گزینشی، کلیه مؤلفه‌ها بر اساس مفاهیم مشترک دسته‌بندی می‌شوند.

۶- ارائه نتایج ترکیب

در این بخش با توجه به فرآیند و فرآورده‌های سنتز پژوهی در یک نمای کلی چابک سازی برنامه درسی در آموزش عالی مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابتدا در قسمت

جدول ۲. چابک سازی برنامه درسی و الگوهای برنامه درسی دانشگاهی (۲، ۱۱، ۳۲، ۳۴)

چابک سازی با تغییردر الگوهای برنامه درسی دانشگاهی	بازبینی دقیق و مداوم برنامه درسی- کاربردی کردن الگو - استفاده از دانش‌بنیادی و نظری- ایجاد رابطه بین دانشگاه و بخش‌های اجتماعی- لحاظ سرعت‌بالای تحولات - تفکر راهبردی برای آینده‌نگری- توجه به عرصه اقتصاد دانائی محور - تلفیق دانش، مهارت و نگرش - نگاه کل‌نگر و تعامل میان محتوا (جنبه مصرفی) و تولید علم (جنبه تولیدی)
---	--

جدول ۳: چابک سازی برنامه درسی و عوامل مؤثر بر چابکی برنامه‌های آموزشی دانشگاه (۳، ۴، ۱۲، ۲۴، ۳۱)

چابک سازی و توسعه کیفی دانشگاه	بهبود کردن سیاست‌ها و راهبردهای تربیتی، خارج ساختن برنامه درسی از بحران بی‌تناسبی و بی‌معنایی- حذف سنگینی، لختی، سختی و مقاومت برنامه درسی- معتدل کردن کفه ثبات نسبت به کفه تغییر- هوشمندی و هنرمندی در تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌ها- نگرش فرایند محوری- توجه به چالش‌های غیرمنتظره در آموزش عالی- انطباق‌پذیری و ارتباط با حلقه‌های خارج از آموزش عالی- رفع پارادایم‌های سنتی- پایان دادن به برنامه درسی با منطق از پیش تعیین شده- هم پوشانی برنامه درسی با واقعیت‌های اقتصادی و محیط بازار کار- تربیت دانش‌آموختگان در جهت تحقق نیازهای سازمان‌های تجاری در داخل و خارج- توانایی لمس تغییرات محیطی به‌طور مداوم- در نظر گرفتن فرصت‌ها و تهدیدات
--------------------------------	---

جدول ۴: چابک سازی برنامه درسی و بین‌المللی سازی برنامه‌های درسی (۵، ۱۸، ۲۹، ۳۰، ۴۰، ۴۲)

چابک سازی و بین‌المللی کردن برنامه درسی	توجه به پدیده جهانی شدن به‌عنوان بحث‌برانگیزترین مسائل روز-انعطاف برنامه‌های درسی در حال اجرا در آموزش عالی-توجه به دشواری‌های ایدئولوژیکی-بالابردن بنیه نظری و به‌روز کردن آموزش دانشگاهی-سطحی نبودن اهداف برنامه درسی-به‌روز کردن محتوا برنامه درسی-رفع تمرکزگرایی ساختار برنامه درسی
---	---

جدول ۵: چابک سازی برنامه درسی و ارزشیابی برنامه درسی (۷، ۱۵، ۲۹، ۳۰، ۴۲)

چابک سازی با ارزشیابی مداوم برنامه درسی	تحلیل برنامه درسی و سازمان دهی-تعیین میزان ارزش برنامه درسی - نوآوری برنامه درسی - تخصصی کردن و حرفه‌ای کردن برنامه درسی - بازبینی کردن برنامه درسی با توجه به ابعاد و عناصر برنامه درسی - شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه درسی - توسعه مهارت‌ها، نگرش و کار آیی با اثربخش کردن برنامه درسی و تحلیل و بازنگری پی‌درپی - پاسخگو کردن برنامه‌های درسی در حال اجرا به نیازهای جامعه و محیط-حرکت از مرزهای سنتی به سمت توسعه برنامه درسی
---	--

جدول ۶: چابک سازی برنامه درسی و عدالت اجتماعی (۸)

چابک سازی و عدالت اجتماعی	انجام اصلاحات مبنایی-توجه به الگوهای ذهنی، باورها و ارزش‌های نسل جوان جامعه- شناخت چگونگی مفهوم‌پردازی عدالت در نظام آموزشی، مکتبی و قانونی- حفظ انسجام و تمرکز محتوای درسی در تطابق با اهداف برنامه‌های توسعه
---------------------------	--

جدول ۷: چابک سازی برنامه درسی و یادگیری مادام‌العمر (۹)

چابک سازی و یادگیری مادام‌العمر	سرمایه‌گذاری بر دانشگاه به‌عنوان مکانی کلیدی برای یادگیری مادام‌العمر- لحاظ اهداف عمومی- اهمیت به کیفیت و کمیت برنامه درسی در جهت یادگیری، تسهیل توسعه و پیشرفت و آماده‌سازی بستر اشتغال-بازنگری و چالاک‌سازی برنامه درسی با توجه به اهمیت یادگیری مادام‌العمر
---------------------------------	--

جدول ۸: چابک سازی برنامه درسی و مفهوم‌شناسی برنامه درسی آموزش عالی (۱۰، ۲۷، ۳۹)

چابک سازی و مفهوم‌شناسی برنامه درسی	طراحی برنامه درسی همراه با اقدامات آموزشی- نوسازی برنامه درسی-بازبینی و اصلاح برنامه درسی-تناسب برنامه درسی با نیازهای روز جامعه و جهان-تغییر و بهسازی دائمی برنامه درسی دانشگاه‌ها-پاسخگو بودن برنامه درسی به نیازهای جامعه-تغییر در کارکردها، مأموریت‌ها و وظایف دانشگاه‌ها-بالابردن پیشرفت علمی در تمامی ابعاد و زمینه‌سازی برای مهندسی اجتماعی-نگاه حال گرا و گنجاندن آن در برنامه درسی چالاک-عدم توقف برنامه درسی در مرحله تعریف-توجه به بعد مسئولیت‌پذیری، صلاحیت اجتماعی و توسعه تفکر دانش‌آموختگان-احداث دانشگاه کارآفرین-عدم نگاه صرف به فعالیت آموزشی و تحقیقات در دانشگاه‌ها
-------------------------------------	---

جدول ۹: چابک سازی برنامه درسی و محتوای برنامه درسی (۱۷، ۱۹، ۲۰، ۳۳، ۴۱)

چابک سازی با تغییر محتوای برنامه درسی	داشتن چشم‌انداز جهانی-طراحی برنامه درسی همراه و هم مسیر با نیازها و اهداف آموزشی-سازماندهی محتوا با تغییرات روز جامعه و جهان-بازنگری محتوا به‌عنوان یک نیاز برای ارتقا کیفیت آموزش عالی-توجه به آخرین دستاوردهای علمی و نیاز بازار کار-حمایت از یادگیری مستمر-پیروزی از استانداردهای کیفیت آموزش همراه با تعهد در اجرای آن- بهبود کیفیت محتوای برنامه درسی-تغییر محتوا مطابق با نیازها و تحولات بشری-فراهم کردن مهارت و دانش‌های لازم-سنجش کیفیت برنامه درسی-تضمین کیفیت آموزش و پژوهشی- مشارکت ذینفعان به‌ویژه اعضای هیئت علمی-آشنایی با مسائل روز و نیازهای دانشجویان-طراحی برنامه درسی مبتنی بر عمل-مشارکت دانشجو در انتخاب محتوا-حذف یادگیری سطحی-حمایت از استاد در تغییر محتوا- کاربرد دانش در کنار کتاب درسی توسط اعضای هیئت علمی
---------------------------------------	---

جدول ۱۰: چابک سازی برنامه درسی و سنجش کیفیت و فرهنگ دانشگاه‌ها (۱۶، ۲۱، ۲۵)

چابک سازی از طریق سنجش کیفیت برنامه درسی	تغییر و بهسازی برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها-یکسان انگاری پژوهش و ارزشیابی- توجه به آموزش‌های تخصصی- استفاده از ملاک‌ها و استانداردهای امکان‌پذیر- اصلاح و بهبود نظام آموزش عالی- بازسازی و بازاندیشی در ساختارها-کارکردها و برنامه‌های آموزش عالی- استفاده از نگرش سیستمی در تحلیل دانشگاهی
--	---

جدول ۱۱: چابک سازی برنامه درسی و آمایش آموزش عالی(۱۴)

چابک سازی و آمایش آموزش عالی	آمایش آموزش عالی در ایران- شایستگی محور کردن سرفصل‌های برنامه‌های درسی-بین المللی سازی آموزش عالی- حرفه ای گرایی و تقویت آموزش عالی مهارتی-توجه به مهارت‌های اشتغال پذیری-برقراری ارتباط مستمر با نهادهای بیرونی(صنعت، کشاورزی، خدمات و ...)، تربیت نیروی انسانی بر اساس نیاز منطقه-حرفه گرایی و توجه به رشته‌های موردنیاز بازار کار و اشتغال پذیری به‌عنوان اولویت‌های برنامه درسی
------------------------------	---

جدول ۱۲: چابک سازی برنامه درسی و چالش‌های آموزش عالی(۲۶)

چابک سازی و چالش‌های آموزش عالی	توجه به توسعه توانایی تفکر انتقادی و تجزیه و تحلیل اطلاعات- عدم تأکید دانشگاه‌ها بر اطلاعات خام- تأکید بر کیفیت بجای کمیت محتوا- توجه به لزوم وجود تنوع و انعطاف در محتوای برنامه درسی- متناسب کردن محتوا با باهدف پرورش یادگیرنده مادام العمر- شناسایی نیازهای واقعی دانشجو و جامعه- بازنگری برنامه درسی متناسب با تحول در این نیازها و سیاست‌های قومی و چند فرهنگی- افزایش کیفیت تدریس- ارزشیابی مداوم برنامه درسی
---------------------------------	--

جدول ۱۳: چابک سازی برنامه درسی و برنامه درسی دور ریختنی(۳۵)

چابک سازی و در نظر گرفتن برنامه درسی زاید	انطباق آموخته‌ها با نیازهای جامعه و بازار کار- تربیت دانشجویان با مهارت و کیفیت بالای دانش جهت ورود به جامعه- پرورش رهبران و تصمیم سازان آینده- تربیت دانش آموخته ماهر و متناسب با نیازها و ضرورت‌های جامعه و بازار کار- آینده نگری و نوآوری خلاقانه در برنامه درسی- حذف شاخ و برگ‌های زائد برنامه درسی- رفع ضعف موجود در برنامه درسی- توجه به پیشرفت هوشمندانه دانشجویان- حذف سرفصل‌های تکراری و غیر ضروری- کاربردی کردن و بروز کردن برنامه درسی- حذف برنامه‌های کهنه و غیر موثر- توجه به پیشرفت شتابان علم و فناوری- شناسایی دقیق فاکتورهای لازم برای برنامه درسی جدید- تعامل و ارتباط دانشجویان با مهارت‌های لازم برای کسب شغل‌های مختلف جامعه
---	---

جدول ۱۴: چابک سازی برنامه درسی و مرور برنامه درسی (۱، ۶، ۲۲، ۲۳، ۲۸، ۳۶، ۳۷، ۴۳)

چابک سازی و مرور برنامه درسی	تناسب بین نگرش، دانش و مهارت- درج آخرین دستاوردهای علمی در برنامه درسی- توجه به فرهنگ و نظام اجتماعی، اقتصادی، فناوری، بعد اخلاقی و اعتقادی و سیاسی- تعهد بین‌المللی در اصول برنامه درسی- ارتقاء مهارت‌های ارتباطی، مدیریتی و مسئله گشایی- توجه به تحولات تکنولوژیکی، زیرساخت‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها- بازنگری قوانین و آیین‌نامه ه- تفیض اختیارات- رعایت نظم منطقی و رشد حرفه‌ای دانشجویان- نگاه به وضع موجود و مطلوب- توجه به چرخه یاددهی- یادگیری- توجه به چارچوب انتظارات اجتماعی و نیازهای دانشجویان- ایستا نبودن برنامه درسی- پویا و سیال نگه‌داشتن برنامه‌های درسی- ایجاد ارتباط بین سطح کلان و واحد دانشگاه- توجه واقعیت‌های موجود جامعه و جهان- حذف سرفصل‌های قدیمی- تربیت نیروی انسانی متناسب- هماهنگی میان سرعت شتابان تولید علم و دانش- رفع معضل توقف برنامه درسی آموزش عالی در مرحله تدوین سرفصل‌ها- نگاه به آموزش عالی بر اساس تحولات ملی و بین المللی- تغییر DNA برنامه درسی- عدم توجه صرف به مبانی نظری در برنامه درسی- توجه به فشار فناوری بر بدنه برنامه درسی سنتی آموزش عالی- عدم جدایی آموزش از پژوهش- رفع ارزشیابی‌های ناقص برنامه‌ها- توجه به چالش‌های برنامه درسی آموزش عالی- باز تدوین و بازنگری مداوم و پایان‌ناپذیر برنامه درسی به‌عنوان یک ضرورت در آموزش عالی
------------------------------	---

حاصل در بخش یافته‌ها گزارش شد. از آنجاکه هدف سنتز پژوهی ترکیب کلیه یافته‌های علمی در یک موضوع خاص و رسیدن به یک انسجام واحد است، در بخش ارائه نتایج ترکیب با مرور مجدد داده‌های اولیه و کدگذاری مجدد، موارد همپوشی و قرابت معنایی باهم ترکیب شده و به صورت یک کل جدید و انسجام یافته در جدول ۱۵ قابل مشاهده است:

در این بخش، با توجه به فرآیند و فرآورده‌های سنتز پژوهی در یک نمای کلی چابک سازی برنامه درسی آموزش عالی کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابتدا در قسمت فرایند سنتز پژوهی کلیه عوامل تأثیرگذار در برنامه درسی آموزش عالی از طریق فرآیند کدگذاری باز شناسایی و سپس مصادیق هر یک از این عوامل توسط فرایند کدگذاری باز استخراج شد که کلیه داده‌های

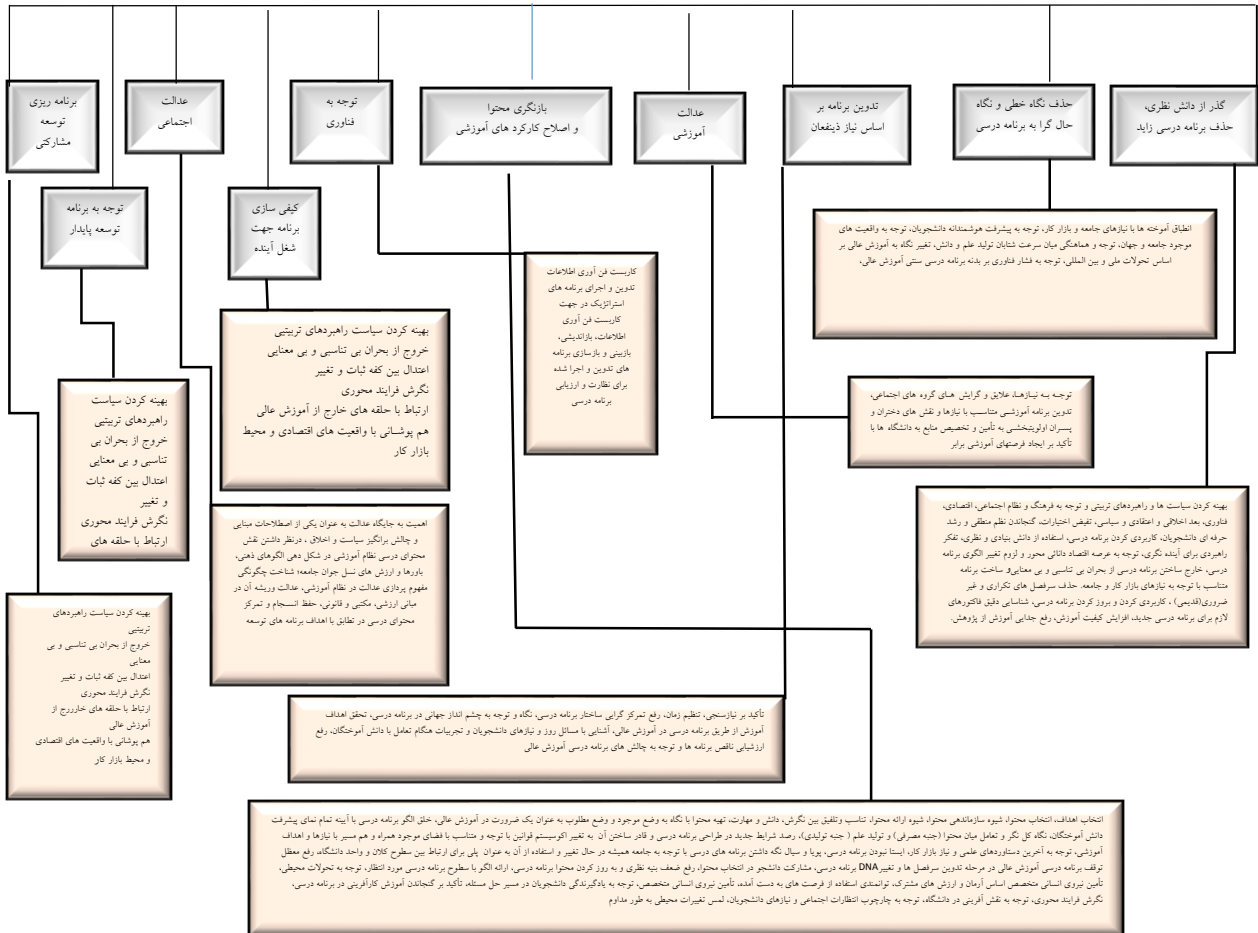
جدول ۱۵: ارائه نتایج ترکیب (فرآورده‌های سنتز پژوهی) چابک سازی برنامه درسی آموزش عالی

شاخص	مؤلفه
تعیین اهداف، انتخاب محتوا، شیوه سازمان‌دهی محتوا، شیوه ارائه محتوا، تناسب و تلفیق بین نگرش، دانش و مهارت، تهیه محتوا با نگاه به وضع موجود و وضع مطلوب به عنوان یک ضرورت در آموزش عالی، خلق الگو برنامه درسی با آیین تمام نمای پیشرفت دانش‌آموختگان، نگاه کل‌نگر و تعامل میان محتوا (جنبه مصرفی) و تولید علم (جنبه تولیدی)، رصد شرایط جدید در طراحی برنامه درسی و قادر ساختن آن به تغییر اکوسیستم قوانین با توجه و متناسب با فضای موجود همراه و هم مسیر با نیازها و اهداف آموزشی، توجه به آخرین دستاوردهای علمی و نیاز بازار کار، ایستادن نبودن برنامه درسی، پویا و سیال نگه‌داشتن برنامه‌های درسی با توجه به جامعه همیشه در حال تغییر، برنامه درسی به عنوان پلی برای ارتباط بین سطوح کلان و واحد دانشگاه، رفع معضل توقف برنامه درسی آموزش عالی در مرحله تدوین سرفصل‌ها و تغییر DNA برنامه درسی، مشارکت دانشجویان در انتخاب محتوا، رفع ضعف بنیة نظری و به روز کردن محتوا برنامه درسی.	بازنگری محتوای برنامه درسی
انطباق آموخته‌ها با نیازهای جامعه و بازار کار، توجه به پیشرفت هوشمندانه دانشجویان، توجه به واقعیت‌های موجود جامعه و جهان، هماهنگی میان سرعت شتابان تولید علم و دانش، نگاه به آموزش عالی بر اساس تحولات ملی و بین‌المللی، توجه به فشار فناوری بر بدنه برنامه درسی سنتی آموزش عالی.	عدم نگاه خطی به برنامه درسی
بهبود کردن سیاست‌ها و راهبردهای تربیتی، توجه به فرهنگ و نظام اجتماعی، اقتصادی، فناوری، بعد اخلاقی، اعتقادی و سیاسی، تفویض اختیارات برنامه ریزان، گنجاندن نظم منطقی و رشد حرفه‌ای دانشجویان، کاربردی کردن برنامه درسی، استفاده از دانش بنیادی و نظری، تفکر راهبردی برای آینده‌نگری، توجه به عرصه اقتصاد دانایی محور در لزوم تغییر الگوی برنامه درسی، خارج ساختن برنامه درسی از بحران بی‌تناسبی و بی‌معنایی و ساخت برنامه متناسب با توجه به نیازهای بازار کار و جامعه.	گذر از دانش نظری به دانش عملی
چالاک‌ی برنامه درسی در مقابل سنگینی، لختی، سختی و مقاومت، معتدل کردن کفه ثبات نسبت به کفه تغییر، نگرش فرایند محوری در طراحی برنامه درسی چالاک و چابکی، انطباق‌پذیری و ساخت چارچوب ساختاری محکم در چابک کردن سازمان آموزش عالی، توجه به عدم پاسخگویی پارادایم‌های سنتی، چابکی برنامه درسی به عنوان پایانی برای برنامه درسی با منطقی از پیش تعیین شده، توانایی لمس تغییرات محیطی به‌طور مداوم و لحاظ آن در برنامه درسی، در نظر گرفتن فرصت‌ها و تهدیدات سطحی نبودن اهداف برنامه درسی، حرکت از مرزهای سنتی به سمت توسعه برنامه درسی، تقویت پیشرفت علمی در تمامی ابعاد و زمینه‌سازی برای مهندسی اجتماعی، نگاه حال گرایانه، توجه به بعد مسئولیت‌پذیری، صلاحیت اجتماعی و توسعه تفکر دانش‌آموختگان، احداث دانشگاه کارآفرین، نقش‌آفرینی در دانشگاه و لحاظ آن در الگوی برنامه درسی، فراهم کردن مهارت و دانش‌های لازم برای ایفای نقش در دنیای پیچیده کنونی، تضمین کیفیت آموزش و پژوهشی، اصلاحات و نوآوری در برنامه درسی، همسو شدن با رشد سریع دانش و کاربردهای آن در برنامه درسی، پرورش رهبران و تصمیم‌سازان آینده، لحاظ اصول لازم در برنامه درسی جهت ایجاد تعامل و ارتباط دانشجویان دانش‌آموختگان با مهارت‌های لازم برای کسب شغل‌های مختلف جامعه، توجه به چرخه یاددهی، یادگیری در برنامه درسی، توجه به چارچوب انتظارات اجتماعی و نیازهای دانشجویان، توسعه برنامه درسی با توجه به نیاز فراگیران، حذف سرفصل‌های قدیمی	برنامه درسی حال‌گرا

تدوین برنامه آموزشی دانشگاهی سنتی بر اساس نیاز ذینفعان	تأکید بر نیازسنجی، تنظیم زمان، رفع تمرکزگرایی ساختار برنامه درسی، چشم‌انداز جهانی در برنامه درسی، پیگیری تحقق اهداف آموزش، شناسایی مسائل روز و نیازهای دانشجویان و تعامل با دانش‌آموختگان، ارزشیابی مداوم برنامه‌ها و توجه به چالش‌های برنامه درسی آموزش عالی
تحولات علم و فناوری (اقتصاد دانش‌بنیان) و یادگیری مادام‌العمر	لحاظ انواع تفکر در برنامه درسی، سرمایه‌گذاری بر دانشگاه به‌عنوان مکانی کلیدی برای یادگیری مادام‌العمر، تعقیب اهداف عمومی با تمرکز بر روش‌های آموزش و تدریس مبتنی بر کاوشگری، پرسشگری و حل مسئله، اهمیت به کیفیت و کمیت برنامه درسی، تسهیل توسعه و پیشرفت و آماده‌سازی بستر اشتغال از طریق یادگیری مادام‌العمر، اعتبارسنجی و سنجش کیفیت برنامه درسی، کاربردی فن‌آوری اطلاعات تدوین و اجرای برنامه‌های استراتژیک، بازاندیشی، بازیابی و بازسازی برنامه‌های تدوین و اجرا شده به‌منظور بررسی موانع و مشکلات، ایجاد مکانیزم‌های صحیح برای نظارت و ارزیابی، تجهیز دانشگاه‌ها به امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری موردنیاز، مشورت با منابع انسانی متخصص، تغییر رویکرد آموزش به یادگیری
رفع برنامه درسی زائد	رشد آینده‌نگری و نوآوری خلاقانه، حذف شاخ و برگ‌های زائد برنامه درسی، حذف سرفصل‌های تکراری و غیرضروری (قدیمی)، کاربردی کردن و بروز کردن برنامه درسی، توجه به پیشرفت شتابان علم و فناوری، شناسایی دقیق فاکتورهای لازم برای برنامه درسی جدید، افزایش کیفیت آموزش با پیوستگی آموزش و پژوهش.
کیفی سازی آموزش توجه به ناهمخوانی تحصیل و شغل	به‌روز کردن آموزش دانشگاهی، تحلیل برنامه درسی و سازمان‌دهی موقعیت برنامه درسی، تعیین میزان ارزش برنامه درسی، تخصصی کردن و حرفه‌ای کردن برنامه درسی، اجرای اصلاحات بر اساس تجدیدنظرهای ضروری به شکل مدون و دائمی، تربیت دانشجویان با مهارت و کیفیت بالای دانش متناسب با نیازها و ضرورت‌های جامعه و بازار کار
عدالت اجتماعی	اهمیت به جایگاه عدالت به‌عنوان یکی از اصطلاحات مبنایی و چالش‌برانگیز سیاست و اخلاق، در نظر داشتن نقش محتوای درسی نظام آموزشی در شکل‌دهی الگوهای ذهنی، باورها و ارزش‌های نسل جوان جامعه، شناخت چگونگی مفهوم‌پردازی عدالت در نظام آموزشی، توجه به عدالت و اثرگذاری آن در مبانی ارزشی، مکتبی و قانونی، حفظ انسجام و تمرکز محتوای درسی در تطابق با اهداف برنامه‌های توسعه جامعه
انطباق برنامه‌های آموزشی دانشگاهی با برنامه توسعه پایدار	اجرای الگوی فرآیندی تعاملی و سیاسی، تجویز رویکرد اقتصاد دانش‌محور، توجه به فرصت‌ها و تهدیدهای نظام آموزش عالی، رفع منفعل‌پنداری واقعیت‌های بیرونی دانشگاه و حذف ناکارآمدی برنامه‌های درسی، متناسب‌سازی برنامه‌های توسعه آموزش عالی با نیازهای منطقه (ظرفیت‌سازی منطقه‌ای)، تناسب بین رشته‌ها و اهداف آموزش عالی، تدوین برنامه‌های آموزشی متناسب با اهداف آموزش عالی، سازمان‌دهی نقش و جایگاه زیر نظام‌ها، ایجاد ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و دستگاه‌های اجرایی
برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی	تعامل و کنش‌گری مدیریت دانشگاهی با برنامه ریزان آموزشی، ارزیابی مستمر برنامه‌ها توسط کلیه ذی‌نفعان، انعطاف‌پذیر شدن برنامه‌های آموزشی با جهت‌گیری‌های توسعه کشور
اصلاح کارکردهای دانشگاهی	ارائه الگو با سطوح برنامه درسی مورد انتظار، توانمندی دانشگاه به تحولات محیطی، اجرا و اصلاح برنامه درسی بر اساس آرمان و ارزش‌های مشترک، توانمندی استفاده از فرصت‌های به‌دست‌آمده، تأمین نیروی انسانی متخصص، توجه به یادگیرندگی دانشجویان در مسیر حل مسئله، تأکید بر گنجاندن آموزش کارآفرینی در برنامه درسی
عدالت آموزشی	لحاظ عدالت آموزشی در برنامه‌ریزی آموزشی به‌عنوان رویکردی معنوی و انسانی و تحت تأثیر قرار دادن اجزای برنامه آموزشی

در ادامه به‌صورت خلاصه به بیان شاخص‌ها و یافته‌ها پرداخته می‌شود.
مؤلفه‌های چابک سازی برنامه‌های درسی بر اساس

نتایج حاصله از شاخص‌ها و مؤلفه‌های چابک‌سازی بر اساس جداول

شکل ۱: خلاصه شاخص‌ها و مؤلفه‌های چابک‌سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی

گذر از دانش نظری به دانش عملی: توجه به رویکرد عملی در برنامه درسی و گذر از سطح نظری زمینه چابک‌سازی برنامه‌های درسی در آموزش عالی را فراهم می‌آورد. در این زمینه توجه به شاخص‌هایی چون بهینه‌سازی راهبردهای تربیتی، توجه به فرهنگ و نظام اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، اعتقادی و فناوری در طراحی برنامه‌های درسی آموزش عالی، توجه به کاربردی کردن برنامه درسی، استفاده از تفکر راهبردی برای آینده‌نگری و هویت‌یابی برنامه‌های درسی باید مدنظر قرار گیرد. دانش عملی زمینه تجربه زیبا شناسانه فراگیر در برنامه درسی را فراهم می‌آورد (Ozaei et Al, 2022). یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای

بحث و نتیجه‌گیری
آموزش عالی به‌عنوان بالاترین سطح آموزشی جامعه از اهمیت چشمگیری برخوردار است، زیرا نقشی اساسی در رشد و توسعه جامعه در ابعاد مختلف فناوری، علمی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ایفا می‌کند (Abernethy & Trio, 2021). شناخت و چابک‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاهی زمینه سازگاری فارغ‌التحصیلان نظام آموزش عالی با پویایی جهان امروزی کردن برنامه درسی، استفاده از تفکر راهبردی برای آینده‌نگری و هویت‌یابی برنامه‌های درسی باید مدنظر قرار گیرد. دانش عملی زمینه تجربه زیبا شناسانه فراگیر در برنامه درسی را فراهم می‌آورد (Ozaei et Al, 2022).

یافته‌های آقازاده و عصاره

(Aghazadeh & Asare, 2009) و عباس‌پور و همکاران (Abbaspour et Al, 2012) است. عباس‌پور و همکاران (Abbaspour et Al, 2012) در پژوهش خود توجه به دانش عملی و تجربی را زمینه‌ساز چابک سازی برنامه‌های درسی بیان کردند.

توسعه کیفی و اصلاح کارکرد دانشگاه: از دیگر زمینه‌های شناسایی‌شده در زمینه چابک‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاهی، توجه به توسعه کیفی نظام آموزش عالی و دانشگاه در کنار توسعه کمی آن بود. در این زمینه مؤلفه‌های مهمی چون بهینه‌سازی سیاست‌های تربیتی و خارج کردن برنامه‌های درسی از بحران‌هایی چون بی‌ثباتی و نگرش فرآیند محور در امور دانشگاه مورد توجه و تأکید بود. همچنین توجه به رویکردهای کارآفرینانه در دانشگاه و دانشگاه کارآفرین باید مدنظر قرار گیرد. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های کریمی و شریف (Karimi & Sharif, 2014) و خسروی و آرمان (Khosravi & Arman, 2015) است. کریمی و شریف (Karimi & Sharif, 2014) در پژوهش خود توسعه کیفی نظام آموزش عالی را زمینه چابک سازی آن بیان داشتند.

عدم نگاه خطی به برنامه درسی: از جمله محورهای مورد شناسایی در زمینه چابک سازی برنامه‌های درسی، عدم نگاه خطی به برنامه درسی است. در این زمینه توجه به محورهای اصلی چون توجه به نظر دانشجو در طراحی برنامه‌های درسی، عدم طی شدن مسیر یکسان در برنامه‌ریزی برای دانشجویان و تنوع در رویکردهای آموزش مورد توجه بود. انسان موجودی غیرخطی تلقی می‌گردد و روش‌های آموزش غیرخطی هم یادگیرندگان را به‌عنوان سیستم‌های پویای غیرخطی در نظر می‌گیرد (Lee et Al, 2014). یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های حسین‌پور (Hosseinpour, 2015) و یادگارزاده (Yadgarzadeh, 2018) است. یادگارزاده (Yadgarzadeh, 2018) در پژوهش خود توجه به

رویکرد غیرخطی در برنامه درسی آموزش عالی را مورد تأکید و توجه داشت.

بازنگری محتوای برنامه‌های درسی: از دیگر محورهای چابک‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزش عالی، بازنگری محتوای برنامه‌های درسی و بین‌المللی کردن آن بود. در این زمینه پژوهش‌ها مختلف حوزه برنامه‌درسی را در سال‌های اخیر به جهان پیرامون تغییر داده و مرزهای برنامه‌درسی فراتر از مرزهای ملی کشورها پیش رفته است. اصطلاحاتی چون جهان‌وطنی و برنامه درسی مبتنی بر جهان وطنی برای تربیت شهروندان جهانی وارد برنامه درسی شده است (Meshki Hassan Abad et Al, 2021). از سویی بازنگری محتوای برنامه‌های درسی جهت هم‌گام ساختن آن با تغییرات اکوسیستم موجود بر مبنای اهداف تعریف‌شده زمینه چابک سازی برنامه‌های درسی را فراهم می‌آورد. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های سعادت طلب (Saadat Talab, 2019) و مشکی حسن آباد و همکاران (Meshki Hassan Abad et Al, 2021) است.

ارزشیابی مداوم برنامه‌درسی: ارزشیابی مداوم و متناسب برنامه‌های درسی و شناسایی نقاط ضعف و قوت برنامه‌های درسی از جمله محورهای اصلی چابک‌سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزش عالی مورد شناسایی قرار گرفت. در زمینه ارزشیابی برنامه‌های درسی آموزش عالی توسعه مهارت، نگرش و دانش برنامه‌درسی، پاسخگو کردن برنامه‌های درسی در زمینه نیازهای جاری جامعه و حرکت از برنامه درسی سنتی به سمت توسعه برنامه‌های درسی مورد توجه است. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های حسینی لرگانی و مجتبی زاده (Hosseini Lorgani & Mojtabizadeh, 2019) و یادگارزاده (Yadgarzadeh, 2018) است. حسینی لرگانی و مجتبی‌زاده (Hosseini Lorgani & Mojtabizadeh, 2019) در پژوهش خود به ای نتیجه رسیدند که ارزشیابی متناسب برنامه‌های درسی زمینه چابک‌سازی

و پویایی برنامه‌های درسی را فراهم می‌آورد.

برنامه‌ریزی عدالت محور (عدالت اجتماعی و آموزشی): عدالت محوری برنامه درسی از دیگر ابعاد شناسایی شده بر مبنای پیشینه پژوهشی برای چابک سازی برنامه‌های درسی است. در زمینه عدالت محوری برنامه‌های درسی در نظام آموزش عالی توجه به زمینه‌های ارزشی و باورهای نسل‌های جدید جامعه و توجه به الگوهای ذهنی دانشجویان مورد توجه بود. دانشگاه به‌عنوان یک نهاد پیچیده فرهنگی و یک کانون هنجار محور به انتظام بخشی، اخلاقی و اجتماعی جامعه کمک می‌کند و در جهت بهبود کیفیت زندگی و حفظ پویایی و نشاط و برقراری و گسترش عدالت در جامعه برای خود مسئولیت قائل است (Seydi et Al, 2021). انطباق دانشگاه‌ها با اصول عدالت، تردید و نگرانی در مورد نقض حقوق و آزادی را حذف می‌کند و در نتیجه، به دانشجویان کمک می‌کند احساس ارزشمند بودن کنند و به‌علاوه آن‌ها را به ادامه تحصیل تشویق می‌کند و به آن‌ها کمک می‌کند در رفتارهای فراتر از نقش رسمی که برای آن‌ها تعریف می‌شود شرکت کنند (Yamani et Al, 2017).

یادگیری مادام‌العمر و چابک سازی برنامه‌های درسی: توسعه یادگیری مادام‌العمر به‌عنوان یک موضوع آموزشی در تمام جنبه‌های زندگی گسترش یافته است (Mohammadi Mehr et Al, 2011). دانشگاه و برنامه‌درسی به‌واسطه ایجاد بسترها و زمینه یادگیرنده مادام‌العمر شدن دانشجویان می‌تواند سبب‌ساز حرکت نوین در این زمینه باشد (Németh, 2019). یادگیری مادام‌العمر زمینه تطابق دانشجو با تغییرات نیازهای علمی آینده را فراهم می‌آورد از سویی چنان‌که در بیشتر تعاریف چابک سازی به آن پرداخته شد چابکی سازی برنامه‌های درسی مجموعه‌ای از قابلیت‌ها برای پاسخ به تهدیدهای بیرونی و کسب حداکثری مزیت و سود از تغییرات و خواسته‌ها به‌عنوان فرصت‌های رشد و پیشرفت است (Spiegler, 2015); این مهم زمینه توجه به یادگیری مادام‌العمر در برنامه‌های درسی برای

چابک سازی را فراهم می‌آورد.

تدوین برنامه آموزشی دانشگاهی سنتی بر اساس نیاز ذینفعان: توجه به نیاز ذینفعان در طراحی برنامه‌های درسی زمینه چابک سازی برنامه‌های درسی را فراهم می‌آورد. در این زمینه محورهایی چون تأکید بر نیازسنجی، رفع تمرکزگرایی ساختار برنامه درسی، پیگیری تحقق اهداف آموزش دانشجویان، شناسایی مسائل روز و نیازهای دانشجویان و تعامل با دانش‌آموختگان از جمله محورهای مورد شناسایی بود. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های خاوری و همکاران (Khavari et Al, 2019) و اوتا (Ota, 2019) است. خاوری و همکاران (Khavari et Al, 2019) در پژوهش خود توجه به دیدگاه‌های دانشجویان را از زمینه‌های اصلی چابک‌سازی برنامه‌های درسی بیان داشتند.

برنامه‌ریزی مشارکتی و مبتنی بر توسعه پایدار: از جمله محورهای مورد شناسایی جهت چابک سازی برنامه‌های درسی در نظام آموزش عالی برنامه‌ریزی مشارکتی است، در این محور، مؤلفه‌هایی چون تعامل و کنشگری مدیریت دانشگاهی با برنامه ریزان آموزشی، ارزیابی مستمر برنامه‌ها توسط کلیه ذینفعان، انعطاف‌پذیر شدن برنامه‌های آموزشی با جهت‌گیری‌های توسعه مورد توجه بود. برنامه‌ریزی توسعه مشارکتی زمینه پویایی سیستم‌های آموزشی را فراهم می‌آورد و در نظر گرفتن زمینه‌های توسعه پایدار کشور و متناسب‌سازی برنامه‌های درسی با نیازهای منطقه از جمله محورهای مهم برای چابک سازی برنامه‌های درسی بود. یافته‌های این بخش از پژوهش در راستای یافته‌های پژوهش تورانی (Toorani, 2017) در زمینه برنامه‌ریزی مشارکتی در آموزش عالی و چابک سازی آن نسبت به توسعه پایدار است.

در این پژوهش سعی شد با بررسی پیشینه پژوهشی به شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های چابک سازی برنامه‌های درسی آموزش عالی پرداخته شود تا هر چند گامی کوچک در زمینه بهبود برنامه‌های درسی آموزش

- Alipour, M., Abbasi, E.(2022). Threats and opportunities of internationalization and localization of curricula in Iran's educational system in the last two decades. *Educational Innovations Journal*. [Persian]
- Azonia, C. (2019). An educational model for promotion Learning Agility at the University. University of Johannesburg.
- Bazargan, S., (2011). Explanation, model design and validation of the strategic curriculum. Higher education. Doctoral thesis. [Persian]
- Behraman, M., Erfanian Qonsuli, L . (2017). Curriculum Planning in Higher Education, Challenges and Solutions. International Conference on Psychology and Educational Sciences. [Persian]
- Brajkovic, L., Nico J. (2019). International Law for Higher Education Leaders. Navitas
- Deng, Z. (2022). Powerful Knowledge, Educational Potential and Knowledge-rich Curriculum. *Journal of Curriculum Studies*.
- Diba Vajari, T., Yamini Dozi, M., Arefi, M., Fardanesh, Hashim. (2011). Conceptualization of lesson planning models of achievements (experiences and higher education) educational studies in Japan. *International yearbook*. [Persian]
- Farsijani, H (2019). Explaining and identifying the factors affecting organizational agility in universities. *Journal of Business Management Perspectives*, 23(4), 13-27. [Persian].
- Fathi Vajargah, K. (2021). Principles of Curriculum Planning. Tehran: Iran Zamin.
- Ghasemzadeh Alishahi, A. (2017). The role of curriculum content in improving the quality of education in universities. Conference on modern researches in Iran and educational sciences. [Persian]
- Ghorbani, M A; Zolfaghari Zafarani, R, Imani, M (2023). Designing a conceptual model of innovative educational methods in higher education (case study of Islamic Azad University of Tehran Province), *Journal of Islamic Lifestyle with a Health Focus*, 7(2), عالی برداشته شود. در ادامه با توجه به یافته‌های پژوهش چند پیشنهاد کاربردی ارائه می‌شود:
- با توجه به نقش برنامه درسی مشارکتی در چابک‌سازی برنامه‌های درسی از این رو پیشنهاد می‌شود در طراحی برنامه‌های درسی آموزش عالی به دیدگاه تمام ذی‌نفعان توجه شود.
 - با توجه به نقش آمایش آموزش عالی در زمینه چابک سازی برنامه‌های درسی از این رو پیشنهاد می‌شود وزارت علوم برنامه آمایش آموزش عالی در زمینه رشته آموزشی و نیاز مناطق به صورت دقیق اجرا کند و دفاتر آمایش آموزش عالی در دانشگاه‌های مراکز استانی ایجاد نماید تا اختیار تام در برنامه‌ریزی رشته‌ها و برنامه‌های تحصیلی داشته باشند.
 - با توجه به نقش عدالت محوری اجتماعی و آموزشی در چابک سازی برنامه‌های درسی از این رو پیشنهاد می‌شود در طراحی برنامه‌های درسی به عدالت اجتماعی و توجه به ارزش‌ها و هنجارهای منطقه‌ای توجه شده و برنامه‌های درسی مبتنی بر بوم طراحی شود.
 - با توجه به نقش اصلاح کیفی برنامه‌های درسی و آموزش عالی در چابک سازی برنامه‌های درسی از این رو پیشنهاد می‌شود وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در کنار توجه کمی به توسعه آموزش عالی به توسعه کیفی برنامه‌های درسی نیز توجه کند.
- منابع**
- Abbaspour, A., Aghazadeh, A., Bagheri, A. (2012). Designing the optimal model for achieving organizational agility. *Universities Management Studies Research*. [Persian]
- Abernethy, K., Trio, K.(2021). An Open Learning Resource for Agile Engineering Course. *Information Technology Education Conference*.
- Aghazadeh, M., Asare, A. (2009). The theory of globalization of education from Cheng's point of view. *Journal of Curriculum Studies*. [Persian].

- [Persian]
- Lee, M. C. Y., Chow, J. Y., Komar, J., Tan, C. W. K., & Button, C. (2014) Nonlinear pedagogy: an effective approach to cater for individual differences in learning a sports Skill. *Plops one*, 9(8), 1-13.
- Mansoori et al. (2016). The characteristics of curricula in the era of globalization and internationalization of curriculum. *Journal of research in curriculum planning*. [Persian]
- Mehrmohammadi, M (2009). Agility and agility tools in curricula. *School Development*, 6(1), 7-8.
- Mehromhammadi, M. (2009). Dexterity and agility tools, curriculum. *Development of management in school*. [Persian]
- Meshki Hassan Abad, M., Akrami, M., Karimi Dashtaki, A. (2021). Designing the conceptual model of the third generation university in the distance higher education system. *Journal of Educational Sciences of Shahid Chamran University of Ahvaz*. [Persian]
- Miko, M .(2021). Crossing the borders of the curriculum. *Iranian Curriculum Encyclopedia*.
- Mohammadi Mehr, M., Maleki, H., Abbaspour, A., Khoshdel, A. (2011). The role of higher education in lifelong learning. *Educational strategies quarterly*. [Persian]
- Mohsenpour Kebria, H., Fathi Vajargah, H., Arefi, M., Khorasani, A. (2017). Explaining the Consequences of Improving Curriculum Planning Culture in Universities and Institutions of Higher Education in Iran. *Research and Curriculum Planning in Higher Education*. [Persian]
- Mojtabazadeh, M., Abbaspour, A., Maleki, H., Farastkhah, M., Rahimian, H. (2016). Designing and validating a scale to measure the quality of universities in the country. *Education strategies in medical sciences*. [Persian]
- Molanazari, M., Bazargan, A., Mohammadi, R. (2017). Quality assessment in the academic system. *International conference on quality* 218-226.
- Griekke, M. (2019). Curriculum with powerful content, developments required for experimental studies on curriculum topics. *Knowledge and Quality across School Subjects and Teacher Education (KOSS)*
- Griffiths, M. (2022). Towards a theoretical framework for understanding social justice in education. E-book.
- Hosseini Lorgani, S.M. (2019). Useless curriculum. *Iranian Encyclopaedia of Syllabus*. [Persian]
- Hosseini Lorgani, S.M., & Mojtazadeh, M. (2019). Design and validation of curriculum model for Iran's higher education system. *Research and curriculum planning in higher education*. [Persian]
- Hosseini Lorgani, S.M., Yadgarzadeh, G.(2019). A review of various models of designing and compiling university curriculum in higher education. *Higher Education Curriculum Studies*. [Persian]
- Hosseinpour, A. (2015). A review of the curriculum dimensions. *The International Conference on Economic Management*. [Persian]
- Karimi, M, & Sharif, M. (2014). The challenges of higher education in the preparation of curriculum content with the approach. *The learning community new educational approaches*. [Persian]
- Khaghani Zadeh, M., Fathi Vajargah, K. (2008). *University Curriculum Models*. *Educational Strategy*, 1(2), 10-18.
- Khavari, S.A., Arasteh, H., Jafari, P. (2019). Effective factors in making university educational programs agile with an approach based on data theory Foundation. *Two-quarterly educational planning studies*. [Persian]
- Khosravi, M., Arman, M. (2015). A model for implementing innovation in the curriculum of the higher education system in, two quarterly journals. *Innovation and value creation*.

- Saadat Talab, A. (2019). Analyzing effective strategies for changing curricula in universities. *Curriculum Studies in Higher Education*.
- Scroochi. (2017). Meaning of knowledge base. An international and interdisciplinary journal in the field of artificial intelligence.
- Seydi, M., Vasefian, F., Keshavarzi, M (2021). Designing a model of curriculum objectives based on educational justice in Iranian higher education: a qualitative study. *Educational Strategies in Medical Sciences*, 14(5), 84-94.
- Shah Talabi, M. (2015). "You should know" what are the challenges of teaching in the university? *Quarterly Journal. Curriculum Research*. [Persian]
- Shahbazi, Z., Kalantari, M. (2017). lesson planning patterns in higher education, *International. Conference on Innovation and Educational Science Research*. [Persian]
- Spiegler, R. (2015). Agility in repeated games: An example. *Journal of Economics Letters*, 131(1), 47-60.
- Toloui, A., Rajabzadeh, A., Jafari, P. (2009). Investigating the components influencing the agile supply chain (PSCM) and designing the conceptual model of agile supply chain management. *Commercial Research Quarterly*. [Persian]
- Toorani, H. (2017). Views, programs and perspectives of qualitative changes and developments in. *Educational monthly, teacher analysis and information*. [Persian]
- Turkzadeh, J., Marzooqhi, R., Mohammadi, M., Salimi, Q. (2016). Compiling the evaluation framework of higher education curricula based on the strategic approach. *Curriculum research*. [Persian]
- Wai Chan, R. (2019). Higher Education and Teacher Training. *Global Education in Practice Conference*.
- Yadgarzadeh, Gh. (2018). Patterns and stages of curriculum development and production in higher education. *Iranian Encyclopedia of assessment in academic systems*. [Persian]
- Momeni Mahmoudi, H. (2009). Improving the curriculum of higher education, a step towards cultivating creative students *Education Strategies Magazine*. [Persian]
- Momeni Mahmoudi, H. (2018), Curriculum Evaluation in Higher Education. *Journal of Education Strategies*. [Persian]
- Morona G. (2021). Towards a theoretical framework for understanding social justice in education. e-book.
- Németh, B. (2019). Learning Cities. *Sisyphus: Journal of Education*, 7(2), 9-23.
- Nooruzzadeh, R., Mahmoudi, R., Fathi Vajargah, K., Abdolrahim Naveh, E. (2006). The state of participation of universities in the revision of the curricula approved by the Higher Planning Council. *Research and planning in higher education z*, 5(2), 113- 136. [Persian]
- Ota, H. (2019). Internationalization of Higher Education: Global Trends and Japanese Challenges. *Educational Studies in Japan: International Yearbook*
- Patty Dejour, M., Kim G, Frances, C. (2018). *Curriculum Review*. University of Calgary. Educational Development Unit
- Qeshlaghi et al. (2016). Educational implications of the concept of powerful content for the curriculum. [Persian]
- Rahmanpour, M., Nasr Esfahani, A. (2017). Comparative study of curriculum revision process of universities in Iran and other countries. *Research in curriculum planning*. [Persian]
- Rouvrais, S., Audunsson, H., Chelin, N., Jacovetti, G., Waldeck, R., Puren, C., & Proches, C. G. (2024). DECART: Designing higher Education Curricula for Agility, Resilience & Transformation (Doctoral dissertation, University of KwaZulu-Natal-Afrique du Sud; Institut teknologi Bandung; IMT Atlantique; Reykjavik University; Vilnius University; Rheinisch-Westfälischen Technischen Hochschule Aachen).

- network structure. *Management Decision*, 50(6), 1022-1044.
- Zongyi, D. (2022). Powerful knowledge, educational potential and knowledge-rich curriculum: pushing the boundaries. Institute of Education, University College London, London, UK, 3(3), 56-61.
- Curriculum. [Persian]
- Yamani N, Shaterjalali M & Eghbali B. (2017). Educational justice from the perspective of postgraduate students in a medical school in Iran: A qualitative study. *Research and Development in Medical Education*. 2017; 6(1), 23-41.
- Yang, C., & Liu, H. M. (2012). Boosting firm performance via enterprise agility and